

Lyudmila Hr. Malinova

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

A Patriotic Creative Endeavour

(Evgeniya Mars – *Half a Century of Bulgaria. 1878–1928. An Illustrated Anniversary Collection*)

Abstract: The book *Half a Century of Bulgaria. 1878–1928* was edited and published by Evgeniya Mars – a public figure and author of short stories, dramas and travel notes. The collection (a phototype edition) features 76 articles written by prominent social and cultural figures of the time. They shed light on the development of the Bulgarian state over a period of fifty years. The book represents an encyclopedia of the establishment and evolution of different Bulgarian cultural institutions and provides information about foreign religions and schools. The illustrated collection merits recognition as a prominent patriotic and creative work.

Людмила Хр. Малинова

(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

Родолубиво творческо дело

(Евгения Марс – „Полувековна България. 1878 – 1928. Илюстриран юбилеен албум“)

Наскоро с финансовата подкрепа на Министерството на културата излезе фототипно издание на забележителната книга „Полувековна България. 1878–1928. Илюстриран юбилеен албум“ с редактор-издател Евгения Марс. Книгата възкръсва сега близо век след излизането ѝ. Преди години Живка Симова първа обръща внимание на това творческо дело на писателката в изследването си за нея „Обичана и отричана. Книга за Евгения Марс“ (1998).

Авторка на разкази, драми, пътни бележки, Е. Марс създава и този сборник – едно творческо дело, свързано и с обществената ѝ дейност. Това е впечатляваща книга енциклопедия, включваща седемдесет и шест текста, написани от известни учени, духовни, политически, обществени и културни дейци, които анализират и осмислят половинвековния път на България след Освобождението. При това те са компетентни специалисти, пряко свързани с институцията, за която пишат.

Предговорът – „Последното възрожденско дело“ от проф. Милена Кирова, ситуира излизането на книгата в контекста на сложната икономическа и духовна криза у нас през 20-те години на XX век и в контекста на житейските изпитания на Евгения Марс през този период. На фона на това още по-ярко изпъква необикновеното дело на писателката, която сама организира, съставя, редактира и издава тази своеобразна история на следосвобожденския път на българите. Тя осъществява това мощно духовно дело – сякаш продължение на Вазовото, свързано с въземването и утвърждаването на българската държава. Много точно М. Кирова определя делото ѝ като носещо „духа на Вазовото присъствие, бъдещо спомена за големите родолубиви жестове на Българското възрождане“ (с. V). Неслучайно изданието е посветено на 100-годишнината от смъртта на Иван Вазов. Текстовете от сборника са доказателство за надмощието на

градивното начало в стремежа на българската нация напред, независимо от войни, репарации, кризи. В предговора се подчертава:

По своя замисъл, подготовка, изработка и цели сборникът представлява еманация на възрожденския просветителски дух, който вижда в националната независимост, от една страна, в модерната европейска държава, от друга, единствено възможния път за развитие на българския народ (с. VI).

Като истински благослов на книгата е словото, предговарящо я, на Софийски Митрополит Стефан.

В рамките на 420 страници голям формат, Сборникът е структуриран в четири основни части: „Историко-географски преглед“, „Духовна култура“, „Материална култура“ и „Чужди вероизповедания, институти и училища“ като най-обемен е разделът „Духовна култура“. Това придава видим акцент на духовните дейности и на всички онези, свързани с развитието и опазването им. В статията си „Духовните и материални постижения на България след Освобождението“ Цв. Стоянов, вглеждайки се в миналото ни, на първо място откроява „неугасимият стремеж на българския народ към пълна политическа и духовна еманципация от чужди влияния носещи залозите на културнополитическа робия“ (с. 61).

Сред авторите на статиите са видни учени, общественици, юристи, политици и др.: Христо Вакарелски, Никола Станев, Стоян Данев, Велико Йорданов, Стефан Бобчев, Станимир Станимиров, Ст. Костов, Михаил Арnaudов, Петко Стайнов, Стилиан Чилингиров, Венелин Ганев, Иван Попов, Васил Захариев и др. Текстовете са богати на информация за основаването, развитието, целите, ролята на отделните институции, съюзи, учреждения.

Представен е пътят на българите, свързан с различни клонове на знанието и в множество аспекти: история, фолклор, етнография, образование, наука, изкуство, музеи, литература, юридически структури, журналистика, печат и др.; пътят на българската църква, на БАН, на българската войска, академии, дружества, читалища и др. Не е пропуснато създаването и дейността на Българския женски съюз (статията на Санда Йовчева), женския периодичен печат (тази на Теодора Пейкова), социалното, благотворителното и самарянското дело в България. Д-р Ив. Малеев коментира „Социалното значение на детското здраве“.

Отделни текстове представят развитието и статуса на материалната култура: търговско-индустриалните камари, пътища, пристанища, занаятчийство и др.

Зад цифрите, фактите, събитията отеква животът на българите, мирогледът им, ценностите, които изповядват, откроява се духовният им портрет.

Към много от статиите има биографични бележки за авторите, някои съдържат и библиографии.

С богатата информация впечатлява и разделът „Чужди вероизповедания, институти и училища“.

Усещането, че Сборникът е панорамно изследване за българите, дава и богатият илюстративен материал: портрети и снимки, карти, таблици, статистически сведения, списъци и др.

Сборникът, родолюбиво дело на Е. Марс, се възприема от съвременниците като „удивително“, „крупно“, „подвиг“. Днес той отново респектира със замисъла и изпълнението, но също и с усещането от страниците му за чувство за достолепие, ангажираност с народната съдба, национално самосъзнание, живот „в ползу роду“.

Книгата „Полувековна България. 1878–1928“ е наистина, един „словесен паметник на (разклатеното тогава) национално достойнство“ (М. Кирова, с. VI). Но, както казва Вазов – паметниците са за живите. Днес „Полувековна България. 1878–1928“ дава повод за много размисли.